

Károli Gáspár Református Egyetem

Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

A Doktori Iskola Vezetője:

Prof. Dr. Jakab Éva Dsc

A gyermekközpontú igazságszolgáltatás az európai és a magyar szabályozás tükrében

(PhD értekezés tézisei)

Témavezető:

Prof. Dr. Osztovits András

Készítette:

Orbánné dr. Szél Napsugár Ágnes

Budapest, 2023

Tartalom

1. A témaválasztás indoka és a kutatási téma meghatározása	3
2. A kutatás (vizsgálat, elemzés) leírása, forrásai és módszertana	5
3. A tudományos eredmények rövid összefoglalása	7
4. De lege ferenda javaslatok.....	10
5. Saját közlemények a disszertációt érintően	13
Magyar nyelvű publikációk.....	13
Angol nyelvű publikáció.....	15

1. A témaválasztás indoka és a kutatási téma meghatározása

A XX.század második felében a családi kapcsolatok alapjaikban változtak meg, a többgeneráció együttélésével járó nagycsalád eltűnésével, a házasság mellett más típusú párkapcsolatok elfogadottságával egyidejűleg a családi kapcsolatok felbomlása is sajnálatos módon gyakoribbá vált. Ez a tendencia a XXI.század felgyorsult életmódjának köszönhetően sem szűnt meg. A KSH 2019. március 28-án adta közre az 1990-2017 között bekövetkezett válások demográfiai jellemzőit vizsgáló átfogó kutatás eredményeit összefoglaló Statisztikai Tükröt.

A rendelkezésre álló adatok szerint összességében: „2017-ben történt válások mintegy 15,5 ezer közös kiskorú gyermek további sorsára gyakoroltak hatást, míg tíz évvel korábban mintegy 24,5 ezer gyermekére.”¹ 2017-ben 18495 esetben ért véget válással a házasság.²2017-ben 100 válásra 84 kiskorú gyermek jutott.³ Azaz a válások túlnyomó részében kiskorú érintett is volt, és 100-ból csupán 16 esetben nem volt az eljárásnak 18 év alatti gyermek az érintettje.⁴

Az érintett gyermekek számának majdnem 10000 gyermekkel való csökkenése ellenére, még mindig elképesztően magas számról beszélhetünk. Emellett figyelemmel kell lennünk arra is, hogy jogi rendezést nem csupán a válással érintett gyermekek sorsa igényel, hanem az élettársi kapcsolatok felbomlásával érintett, illetve a lazább partnerkapcsolatokból született gyermekek is megjelenhetnek és meg is jelennek az igazságszolgáltatás rendszerében. A nagyságrend azonban becsléssel meghatározható, amennyiben azt vesszük alapul, hogy” a házasságon kívüli születések aránya folyamatosan emelkedett az ezredfordulót követő évtizedben, majd egy rövid megtorpanást követően újból dinamikus emelkedésnek indult és 2013-ban az eddig mért legmagasabb értéket, 46,2 százalékot érte el.”⁵ Ezen túlmenően a bírósági rendszerbe kerülő gyermekek számát tovább növelheti az, amennyiben a házasság felbontását, illetve az élettársi kapcsolatból született gyermekek sorsának első bírósági rendezését követően a gyorsan változó emberi kapcsolatok, élet körülmények miatt szükségessé válik a gyermekek sorsának ismételt rendezése akár a szülői felügyelet, akár a kapcsolattartás, vagy a gyermektartásdíj megváltoztatását érintően.

¹ A válások demográfiai jellemzői Statisztikai Tükör 2019. 7.o.

² https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0021.html letöltés ideje: 2023.01.26.

³ Statisztikai Tükör 2019. 7-8.o.

⁴ Ezt azért kívánom hangsúlyozni, mivel az, hogy 16 ügyben nem volt kiskorú gyermek mint egyéb érdekelt, nem jelenti egyúttal azt is, hogy esetleg nem kellett döntenie a már nagykorú, de továbbtanuló gyermek tartásáról, aki jogi szempontból e tekintetben a gimnázium utolsó évében egy tekintet alá esik a kiskorú gyermekkel.

⁵ Statisztikai Tükör: Népmozgalom 2013. 3.o.

A legutóbbi elérhető adat szerint 2021-ben 18092 házasság szűnt meg válással⁶, a nagyságrend hasonló a 2017. évihez a válások számát tekintve, alappal feltételezhetjük, hogy a válással, illetve egyéb családjogi jogvitával érintett gyermekek száma - tekintettel olyan váratlan körülményekre is, mint a pandémia⁷, vagy az ukrán háború, az inflációs válság, melyek mind bizonytalan gazdasági körülményt teremtenek, mely az emberi kapcsolatok egyik legnagyobb erodálója és ily módon a családjogi jogviták melegágya - nem csökkent számottevően. Az igazságszolgáltatással tehát hazánkban is kiemelkedően magas számú gyermek találkozik családjogi ügyekben. A jogi környezet, amelybe a gyermekek találkoznak a bírósági eljárások során és maguk a bíróságok, bírák is, azonban megváltoztak.

Az elmúlt 10-12 év során létrejött az igazságszolgáltatás rendszerén belül a gyermekközpontú igazságszolgáltatás, mint speciális igazságszolgáltatási módszer. Szabályai a gyermekbarát novellával⁸ elsősorban az eljárásjogokba tudatosan beépítésre kerültek, országosan kialakításra kerültek a gyermekmehhallgató szobák, a bírák kötelező modulokból álló, továbbá fakultatív, országos és helyi képzése is megvalósult.

Az anyagi jogi háttér is változáson ment keresztül, ahogy Barzó Tímea⁹ fogalmazott: „a gyermek érdekei fokozottabban érvényesülnek, amit az egyes gyermeki jogok, így különösen a véleménynyilvánításhoz (...) való jog korábbi családjogi rendelkezésekhez képest részletesebb, differenciáltabb szabályozása is biztosít.” A gyermekközpontú igazságszolgáltatás komplex módszerének kidolgozása azonban még korántsem fejeződött be, hiszen a legújabb fejezetét alkotó jogszabályi rendelkezések, melyek elsősorban a kiskorú tájékoztatási joga körében alapítanak új gyakorlatot 2022 második felében léptek hatályba, így az ehhez fűződő bírói gyakorlat még csak kialakulóban van, de már most alig egy év után lehet látni a szabályozás előnyeit és néhány visszasságát.

⁶ https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0021.html (letöltés ideje: 2023.01.26.)

⁷ OSZTOVITS András-TÓTH András: *Polgári eljárási kérdések veszélyhelyzet idején - átmeneti vagy végleges modellváltás?* In: MISKOLCZI BODNÁR Péter (szerk.) Oktatók és hallgatók közös tanulmánykötete. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2021. 235.o. A tanulmány is prognosztizálja azt, hogy a polgári igazságszolgáltatás rendszerét e pertípus is meg fogja terhelni a pandémiát követően.

⁸ A gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulásához kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2012.évi LXII. törvényre ezt a találó elnevezést alkalmazta Visontai -Szabó Katalin: *A gyermek meghallgatása a bírósági eljárásban.* In: GÖRÖG Márta-HEGEDŰS Andrea (szerk.): *Lege duce, comite familia: Ünnepi tanulmányok Tóthné Fábrián Eszter tiszteletére, jogászi pályafutásának 60. évfordulójára.* Szeged, Iurisperitus Bt., 2017. 522.o.

⁹ BARZÓ Tímea: *A gyermek érdekének védelmét erősítő családjogi alapelv érvényesülésében felmerülő ellentmondások* in: *Opuscula Civilia 2016-2017.* szerk: Auer Ádám és Dül János Dialóg Campus Kiadó Budapest, 2019.48.o.

Annak ellenére, hogy a változás folyamatos, 10 éves távlatból már felmérhetőek az eddig elért eredményei, nehézségei, jó gyakorlatai, és további megoldásra váró problémái. A dolgozatom ezek bemutatására vállalkozik.

2. A kutatás (vizsgálat, elemzés) leírása, forrásai és módszertana

Az értekezés kitékint a téma hazai és a külföldi szakirodalmára, melynek során, megállapítja azt, hogy a gyermekközpontú igazságszolgáltatást feldolgozó nemzetközi szakirodalom körében született tanulmányok, cikkek elsősorban a módszer büntetőjogi aspektusát vizsgálják, a polgári jogi, ezen belül a családjogi vonatkozások alulreprezentáltak. A gyermekbarát igazságszolgáltatás helye a magyar jogirodalom a nemzetközi feldolgozottsághoz képest kedvezőbb képet mutat, hiszen a kezdetektől fogva neves gyermekjogászok tették vizsgálat tárgyává, így Gyurkó Szilvia általánosan minden eljárás típusra kiterjedően, Hegedűs Andrea, Szeibert Orsolya elsősorban a családjogi eljárások tükrében vizsgálta, Visontai-Szabó Katalin pedig egyesítve a családjogász és a pszichológus erényeit tette kutatás tárgyává. Megfigyelhető azonban, hogy a hangsúly a gyermekbarát igazságszolgáltatáson belül főként az eljárás legfontosabb elemére, a gyermekek meghallgatására esett.

Az értekezést áttekinti időrendi sorrendben a vonatkozó nemzetközi és a magyar jogszabályokat, illetve kiemelt figyelmet fordít a gyermekközpontú igazságszolgáltatás fogalmának kialakulására.

A magyar civiljogban beazonosítja a gyermekközpontú igazságszolgáltatás egyes elemeit, továbbá nyomon kíséri az eljárásjogi szabályozás evolúcióját, beazonosítva a gyermekközpontú igazságszolgáltatás előtti gyermekek érdekeit szolgáló rendelkezését, majd összeveti a gyermekbarát novella rPp. és Pp. -beli szabályait.

A dolgozat mind peres, mind nemperes aktavizsgálattal feltárni igyekszik a gyermekközpontú igazságszolgáltatás legkritikusabb pontjának a kiskorú meghallgatásának gyakorlatát, 105 darab peres akta, és mindösszesen 315 darab perenkívüli (nemperes) ügy alapján.

A gyermekek eljárásjogi képviselőjének jobbító szándékú vizsgálata során a jogösszehasonlítás módszerével él, amikor összeveti a spanyol fiscal és a magyar ügygondnok/eseti gondnok intézményét.

Ezt követően összesen tizenhat gyakorló, családjogot is tárgyaló, illetve családjogi bíró szemszögéből kvantitatív kutatással anonim, online kérdőíves (survey) primer feltárási

technikával keresi a választ a bírák e körben már elért edukációjának általános kérdéseire, továbbá feltárni igyekszik a kiskorú meghallgatásával kapcsolatos tendenciákat, valamint rákérdez a szakértői bizonyítás időfaktorára, mint aktuálisan legégetőbb problémára.

A dolgozat első fejezetében a gyermekjogi alapok létrejöttének legfontosabb lépéseit mutatom be, melyek a későbbiekben fundamentumként szolgáltak a gyermekközpontú igazságszolgáltatás létrejöttéhez.

Ezt követi a gyermekközpontú igazságszolgáltatás kialakulása első lépéseinek összegzése, majd a fogalom kialakulásának és elterjedésének ismertetése.

Az értekezés következő része a hazai rendszer kezdő lépéseinek a bemutatását, majd a gyermekbarát novellával beépített, továbbá a gyermekbarát novellától¹⁰ függetlenül már létező, szabályozott, a gyermekközpontú igazságszolgáltatás célkitűzéseit megvalósító eljárásjogi eszközök összefoglalását célozza.

Mindennek kifejtését követően külön is kitérek a rPp., majd a hatályba lépett új Pp. szabályozásának összevetésére, kiemelve az eljárásjogi szempontból novumnak számító elemeket, melyek elsősorban a kiskorúak meghallgatását szabályozzák. Nem hagytam figyelmen kívül a gyermekközpontú igazságszolgáltatás anyagi jogi forrásait sem.

Részletesen bemutatom a kiskorú meghallgatásának gyakorlatát a peres, valamint a nemperes eljárásokban, majd külön részt szentel a dolgozat a kiskorúakon belül is fokozottan érzékeny csoport, a nemzetiségi kiskorúak gyermekközpontú igazságszolgáltatásban elfoglalt helyzetének bemutatásának.

A kiskorúak képviselőjének egy lehetséges működő formáját és a nemzetközi gyakorlatot egyaránt a spanyol fiscal intézményén keresztül ismertetem. A fiscal mint quasi polgári ügyész tulajdonképpen formálisan a köz érdekét képviselve, de mégis az adott ügyben az adott gyermek egyéni érdekében a családjogi ügyekben jár el.

A XXI. század második évtizedében álláspontom szerint elengedhetetlen a digitalizáció és a gyermekközpontú igazságszolgáltatás kapcsolatának vizsgálata, annak áttekintése, hogy a digitalizáció eljárásjogi vívmányai, így a távmeghallgatás, az e-akta, az új közösségi platformokat¹¹ is aktívan bevonó bizonyítási eszközök, érvényesülhetnek-e, amennyiben igen,

¹⁰ A gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulásához kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2012. évi LXII. törvény.

¹¹ Gondolok itt elsősorban a Facebook-ra, Messenger-re, Tik Tok-ra, hiszen ezek szerepe a bizonyítási eljárásban az utóbbi évtizedben megnőtt. Emellett az okoseszközöknek köszönhetően gyakoriak a pendrive-on előterjesztett sokszor a személyiségi jogsértés kategóriáját súroló hang-és képfelvételek.

milyen formában, a gyermekeket is érintő eljárásokban. Segítik, vagy inkább hátráltatják az eljárásokat?

Jelen téma megköveteli a multidiszciplinaritás bemutatását. Tekintettel arra, hogy a gyermekeket érintő eljárás jellegénél és az eljárásban résztvevő kiskorú személyénél fogva a pusztán jogi ismereteken és helyes jogalkalmazáson túlmenően, más tudományágak vonatkozó ismereteinek és eredményeinek felhasználása is szükséges az alapos és a gyermekek legfőbb érdekeit érvényre juttató döntés meghozatala érdekében. Legkézenfekvőbb példaként az említeném, hogy egy családjogi bírónak értelmeznie kell a pszichológus szakértő véleményét a családrajzokig bezárólag.

Az utolsó részben részletesen elemzem a gyakorlatot és az edukációt feltárni igyekvő anonim online kérdőíves kutatás eredményét.

Végül, mintegy összegzésként rámutatok a gyermekközpontú igazságszolgáltatás eddigi eredményeire és a lehetséges további irányaira, valamint a konkrét javaslatot teszek a fennálló hiányosságok kiküszöbölésére.

3. A tudományos eredmények rövid összefoglalása

Részletesen megvizsgálva a gyermekközpontú igazságszolgáltatás nemzetközi és hazai fejlődését, ezen belül is kiemelten a polgári perrendtartás rendelkezéseinek gyakorlati alkalmazását, kétséget kizáróan megállapítható volt az, hogy a polgári igazságszolgáltatás területén nehezebb feladat előtt álltak mind a jogalkotók, mind a jogalkalmazók. E nehézség alapvetően abból adódott, hogy a kiskorúakat érintő polgári peres és nemperes eljárások abszolút többsége a családi kötelekek felbomlásához, a szülői felügyelet rendezéséhez, megváltoztatásához, a kapcsolattartás végrehajtásához, a hozzátartozók közötti erőszak miatt elrendelhető megelőző távoltartás elrendelése iránti eljáráshoz kötődik. Az eljárásoknak a kiskorú automatikusan nem volt résztvevője. Ezen az életterületen az általános társadalmi felfogáshoz igazodott a szakmai szemlélet is, amikor az eljárások során az érintett gyermeket nem tekintették az eljárás valódi résztvevőjének. A gyermek életéről végső soron nem vele együtt, hanem a feje felett, pontosan fogalmazva róla döntöttek. Ez a felfogás intézményesült, hiszen mint láthattuk még a 1990-es évek végén, 2000-es évek elején is született olyan AB határozat¹², mely a gyermek meghallgatását a kiskorú védelme érdekében egyértelmű bírói mérlegelés alapján szükségtelennek tekinti. A kiskorúakat a bírói gyakorlat sem tekintette az

¹² 1143/B/1998.számú AB határozat.

eljárás teljes értékű résztvevő alanyának, sokkal inkább tárgyának. A gyermekek tekintetében egyfajta atyáskodó – tokenisztikus - hozzáállás volt a jellemző, bevonásuk az eljárásba - szemben a büntetőeljárásokkal, ahol részvételük akár sértettként, tanúként vagy elkövetőként szükségszerű¹³ - teljesen esetleges volt, egyrészt az eljáró bíró mérlegelésétől, másrészt a felek indítványaitól függött, sorsuk sok esetben eldőlhett anélkül, hogy akaratuk bármilyen formában megjelent volna az eljárásban.

A gyermekközpontú igazságszolgáltatás - mely a gyermekek érdekének védelme mellett, a gyermekek azon akaratán alapul, hogy a közvetlen döntéshozóval akarnak kontaktusba kerülni - ennek a megkövesedett rendszernek a megváltoztatását vállalta fel. A több mint egy évtizeddel ezelőtt indult reform megvalósítása egyrészt az uniós rendelkezéseknek megfelelő, elsősorban eljárásjogi jogszabálymódosítások útján, másrészt az Európai Unió, illetve a New York-i Egyezmény 12.cikkéhez fűzött általános kommentárja által is szorgalmazott, az eljáró szakemberek megfelelő képzésével történt meg. A képzések amellet, hogy a vonatkozó jogi tudás bővítését szolgálták, egyúttal szemléletformáló szereppel is bírtak és bírnak jelenleg is.

Elsődleges feltevésem körében, mely a szabályozás töredékes voltára vonatkozott, a jogszabályi rendelkezéseket érintően egyértelműen igazolást nyert az, hogy már magának a gyermekközpontú igazságszolgáltatásnak az eljárásjogban való megjelenését megelőzően voltak olyan rendelkezések, melyek a gyermekek eljárási érdekeinek védelmét szolgálták, azonban a gyermekek érdekeit markánsabban képviselő rendelkezések kizárólag a gyermekbarát novellának köszönhetőek. Ugyanakkor az is megállapítható volt, hogy eljárásjogi szinten a rendszer még korántsem teljes.

Igazolást nyert az is, hogy a jogszabályi rendelkezések hiányosságai főleg a kiskorúak független, az eljárás teljes egésze alatt fennálló képvisellete és a tájékoztatási jog tekintetében detektálhatók. Az előbbi szabályozása jelenleg még gyerekcipőben sem jár, összehasonlítva a spanyol fiscal intézményével, míg a tájékoztatási jog kapcsán fennálló hiányosságot sem Ptk., sem a legutóbbi Pp. módosítás nem tudta maradéktalanul megszüntetni, mi több a Ptk. módosítás a gyermek értesítése kapcsán egyértelműen joghézagot teremtett az eljárásjog területén, mely a gyakorlat területén a kezdet kezdetén anomáliákhoz vezetett.

¹³ A gyermekek büntetőeljárásban való szükségszerű megjelenése nem jelentette egyben azt is, hogy a kiskorúakat érintő büntetőeljárás a polgári eljárásokkal szemben gyermekbarát volt, azonban legalább ezekben az eljárásokban a gyermekek valamilyen formában résztvevőivé váltak az őket érintő eljárásnak és lehetőségük volt, ha nem is gyermekbarát keretek között, de hallatni a hangjukat. Természetesen a büntetőeljárás területén is jelentős változások történtek, s mint bemutattam a gyermekközpontú igazságszolgáltatás csirái éppen a fiatalok büntetőjoga kapcsán jelentek meg.

A második hipotézisem körében megállapítható volt az, hogy a gyermekbarát igazságszolgáltatás ténylegesen több mint a kiskorú meghallgatása, hiszen számtalan egyéb rendelkezés szolgálja a gyermekek érdekének érvényesülését. Így a soron kívüliség, a rövidebb eljárási határidők, a gyermek sajátos helyzetét figyelembe vevő nyilvánosság kizárására, rendfenntartásra, idézésre vonatkozó szabályok vagy a nemzetiségi kiskorúak esetén a nyelvhasználatra vonatkozó általános szabályok. Azonban a legújabb Ptk. módosítás sajnálatos módon a gyermekek véleménynyilvánítási lehetőségét korlátozza, amikor nem teszi lehetővé a közvetett nyilatkozattételt, ezzel a nyilatkozattételt, illetve az arra vonatkozó felhívást, és így a kiskorú közvetlen meghallgatását azokban az esetekben is a gyermekközpontú igazságszolgáltatás központi elemévé emeli, mely esetekben más, a gyermek érdekeinek megfelelő módon is kiváltható lenne. Így fennáll a veszélye annak, hogy tényleges jogérvényesítés és fokozott védelem helyett kizárólag adminisztratív lépéssé fokozódik le a gyermek értesítése, és ezáltal meghallgatása, továbbá olyan családi kapcsolatba is beavatkozik ilyen adminisztratív módon a jog, amikor a szülői és gyermeki érdekek összhangja már eleve fennáll, sőt ezt az eljárást megindító keresetlevélben jelzik is a bíróság részére adott esetben a Ptk. 4:148. §-ára hivatkozva.

Annak a lehetősége, hogy az Egyezmény 12. cikke szerinti jog gyakorlása kiüresedik különösen azért áll fenn, mivel a gyermektől szerzett szenzitív, azaz a gyermek által kizárólag a bíró fülének szánt információk kezelésének, felhasználásának mind az eljárásjogi jogszabályi háttere, mind az egységes bírói gyakorlata hiányzik.

Nem hagyhatjuk azt sem figyelmen kívül, hogy a meghallgatott gyermekek számára nincs független, objektív visszajelzés nyilatkozatuk perbeli értékeléséről, tehát a meghallgatás után kiesnek a gyermekközpontú igazságszolgáltatás keretéből. A visszajelzés megtételére leginkább alkalmas személy a gyermek képviselőtét a per során mindvégig ellátó független képviselő lehetne. A gyermek nyilatkoztatását követően hasonló módon az eljáró szakemberek számára sincs visszajelzés munkájukról, azaz arról, hogy a gyermekek hogyan élik meg a perbeli részvételüket, az eljárás konkrét lefolytatását, a hangnemet, a kérdéseket, magát a döntést, mely visszajelzések a szakmai tevékenység finomítása - értem ez alatt a még inkább gyermekbarátabbá tételt - során jelentenének értékes kiindulópontot. Hiszen a gyermekbarát igazságszolgáltatás az az, amelyet maguk a gyermekek annak érznek, ezért lenne kiemelkedő szerepe az ilyen típusú visszajelzésnek. E monitor-tevékenység hiányát egyébként az

ombudsman már AJB-3070/2012. számú jelentésében megállapította, e téren változás azóta sem történt.¹⁴

Beigazolódott a harmadik feltevés is, mely szerint a bírák jól képzettek, azonban a szemléletváltás még hosszú időt vesz igénybe, melynek jele az, hogy a képzettség ellenére továbbra is a szakértő általi meghallgatást preferálják. Erre tekintettel a bírák rendszeres, részben kötelező, részben fakultatív, egymásra épülő modulokból álló szemléletformáló és gyakorlati praktikákat is magába foglaló multidiszciplináris oktatását kulcsfontosságúnak tartom, mivel az eddigi jó gyakorlat folytatása elengedhetetlen feltétele a további fejlődésnek, illetve az elért eredmények szinten tartásának, továbbá a tartós változásnak. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt, hogy a gyermek eljárásba történő belépésének gyermekközpontú igazságszolgáltatásnak megfelelő lehetősége több évtizednyi kialakult, elterjedt gyakorlat megváltoztatást igényli, mely időigényes folyamat. A társadalmi felfogás, melyben a szakmai is gyökerezik, nem változik varázsütésre, időt és elkötelezettséget igényel. Ezért e körben döntően a szemléletformálásra kell helyezni a hangsúlyt, mivel a gyermekközpontú szemlélet megértése, elsajátítása nélkül a jogszabályi rendelkezések nem kelhetnek életre. A képzések folyamatosága mellett szól az is, hogy a dinamikusan változó emberi kapcsolatok és társadalmi körülmények mindig új és új kihívások elé állítják a jogalkalmazókat, új jogintézmények jelennek meg,¹⁵ melyek egységes gyakorlati alkalmazásának kidolgozása is igényli a rendszeres párbeszédet. Ez a szakmai párbeszéd pedig a bírósági képzések sajátos velejárója.

4. De lege ferenda javaslatok

Áttekintve a gyermekközpontú igazságszolgáltatás polgári perrendtartásbeli és az ehhez szorosan kapcsolódó Ptk.-beli rendelkezéseit mindenképpen pontosítást tartok szükségesnek, részben eljárásjogi tekintetben, részben anyagi jogi vonatkozásban.

Elsőként az anyagi jogi szabályok módosításának szükségességére kívánom felhívni a figyelmet. Határozott véleményem szerint a Brüsszel IIb. rendelet 21. cikkének (2) bekezdésének, illetve az Egyezmény 12. cikkének egyértelmű szűkítésének tekinthető a Ptk. 4:171. §-ának (4) bekezdése szerinti szabályozás. Elengedhetetlen lenne a gyermek véleményéről közvetett úton történő tájékozódás lehetőségének rendezése, továbbá a csekély

¹⁴ Az alapvető jogok biztosának Jelentése az AJB-3070/2012. számú ügyben: „A fentiek értelmében megállapítom, hogy a gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulását monitorozó rendszer hiánya sérti a gyermek mindenek felett álló érdekét, valamint a védelemhez és gondoskodáshoz, illetve a tisztességes eljáráshoz való jogot.”

¹⁵ Van olyan jogintézmény pl. a kiskorú értesítése, amely most 2023. augusztusában alig 11 hónapos múltra tekint vissza.

jelentőségű ügyekben, hasonlóképpen a holland szabályozáshoz¹⁶ akár a beszerzés mellőzése. A gyermek mindenáron történő közvetlen meghallgatása álláspontom szerint nem minden esetben szolgálja a gyermek érdekét, ezen túlmenően a Ptk. 4:171. §-ának (4) bekezdése szerinti rendszer nem alkalmas a szülői visszaélések teljes mértékű kiszűrésére, a gyermek érdekét maradéktalanul egy saját képviselő tudná teljes mértékben megóvni.

Ezen túlmenően rendezésre vár annak kifejezett Csjk. -ban történő rögzítése is, hogy a bíróság is köteles döntése során az ítéloképes gyermek nyilatkozatát kellő súllyal figyelembe venni.

Az eljárásjogi szabályok tekintetében az elemzés során meggyőződésemmé vált, hogy elengedhetetlen lenne a bírói gyakorlat egységesítésének elősegítése érdekében a gyermeket megillető tájékoztatási jog eljárásjogi alapjainak a lefektetése. Egészen pontosan annak jogszabályi szintű tisztázása, hogy az eljárás mely szakaszában, azaz még a perfelvétel során, vagy már az érdemi tárgyalási szakban történjen meg a tájékoztatás, külön kitérve azokra az esetekre, amikor a békés megegyezés, vagyis az egyezségkötés több mint valószínűnek látszik. Az egyezség körében nem lehet figyelmen kívül hagyni az egyezségi kísérletre idézés esetét, különös figyelemmel arra, hogy ezen ügyek oroszlánrésze pont a szülői felügyelet rendezésére irányul. Nem mellőzhető tehát az egyezségi kísérletre idézés során is a kérdés rendezése, hiszen a rövid eljárási határidők - 15, illetve 30 nap - nem teszik lehetővé e körben, erre tekintettel a határidő meghosszabbítását, mivel ezzel az eljárás deklarált célja és legfőbb erénye, a gyorsasága kerülne veszélybe.

Az eljárásjogi szabályokban mindenképpen indokolt lenne annak is rendezése, hogy ki kerüljön közvetlen értesítésre; mindkét szülő, abban az esetben is, amennyiben az egyik nem törvényes képviselő, avagy kizárólag a törvényes képviselő. Illetve célszerű lenne annak is a meghatározása, hogy mely esetekben kerüljön sor a gyermek közvetlen értesítésére.

Azonban még abban az esetben is, amennyiben ezek a rendelkezések megszületnek, továbbra sincs garancia arra, hogy a közvetett módon értesített gyermek valóban értesül a bíróság tájékoztatásáról, ne feledjük el, hogy a Ptk. 4:148. §-a szerinti döntésbevonási kötelezettség teljesülésére sincs garancia. A jogalkotó egy ideális társadalommal, s benne jogkövető állampolgárokkal: anyákkal és apákkal számol, mely jogkövető magatartás pont a családjogi perek fokozott érzelmi viszonyai között nem mindig érvényesül: gyakori a manipuláció, illetve

¹⁶ SZEIBERT Orsolya: *A gyermek meghallgatása a szülői felügyelet rendezésének kérdésében - holland és skandináv szabályozás és tapasztalatok.* Családi Jog, 2017. 4. szám. 37.o.

a befolyásolás, melynek folytán a gyermek valamelyik szülőfél szócsovénévé válik ezekben a helyzetekben.

Álláspontom szerint az optimális megoldás a gyermek részére az eljárás során önálló képviselő biztosítása lenne, aki kizárólag a gyermek érdekeit képviselve, vele konzultálva jár el, részben hasonlóan a spanyol fiscal-hoz, részben különbözve tőle, mivel nem a köz érdekében lépne fel, hanem kifejezetten a gyermek legfőbb érdekének biztosítása céljából.

A tájékoztatási jog érvényesülésének eljárásjogi rendezése, azonban nem szorítkozhat az eljárás egyetlen mozzanatára, annak az eljárás végéig fenn kell állnia, amennyiben a gyermeket már egyszer bevontuk az eljárásba.

Mindenképpen jogalkotói rendezésre váró és a bírói gyakorlat által nem megoldható joghézag annak a gyakran előforduló esetnek a rendezése is, amikor a gyermek kizárólag a bíróval kíván megosztani döntő információt, mely a további sorsára vonatkozóan is befolyással bír. A perrendtartás kizárólag azt a helyzetet rendezi, amikor megtagadható részben vagy egészben a nyilatkozattétel, azt nem, amikor a gyermek bizalmába avatja a bírót és lényeges információt közöl, amelyet azonban teljesen érthető okból nem kíván a pereskedő szülőfelekkel is megosztani. A kérdés pl. abúzus jelzés, folyamatos befolyásolás, nyomásgyakorlás stb. esetén azonnali megoldást kíván, hiszen a gyermek nem mehet vissza a bántalmazó közegbe, amennyiben pedig úgymond őszintén nyilatkozik valamelyik szülőfélről pl. a szülő új, vele szemben érzelmileg bántalmazó kapcsolata miatt inkább a másik szülőnél való elhelyezést preferálja, alappal tarthat attól, hogy nyíltságát a kedvezőtlenül érintett szülőfél nem hagyja reakció nélkül. Álláspontom szerint ebben a kérdésben rész megoldást jelenthet a gyermek előadásának zártan kezelése, ugyanakkor ez kizárja azt, hogy a bíróság arra tényállást alapítson, így döntést a bíró kizárólag akkor hozhat, amennyiben az előadottakat egyéb per adatok is alátámasztják.

Továbbá nem mellőzhető a gyermek tekintetében egyfajta, hanem is jogorvoslati jog, de legalább tájékoztatási jog teljes eljárás során való biztosítása, tekintettel arra, hogy egyéb érdekelti pozícióba helyeztük a gyermeket, azonban nyilatkozattételét követően egyáltalán nem „lát” bele az eljárásba, a „mór megtette kötelességét a mór mehet állapotban van”. A döntésről, indokairól, nyilatkozata értékeléséről ideális esetben a szülőfelektől nyerhet tájékoztatást, rossz esetben kizárólag a végeredménnyel szembesül, indokolás nélkül.

Mindenképpen harmonizálni kell a kiskorú véleménynyilvánításának peres és nemperes eljárásbeli szabályait, gondolok elsősorban a kapcsolattartás végrehajtása iránti eljárásra, mely

a 14 év alatti ítélőképes kiskorú miatt meghiúsult kapcsolattartással egyáltalán nem számol és nem is rendezi ezt a kérdést, így a 14 év alatti ítélőképes gyermeket tulajdonképpen diszkriminálja.¹⁷

Végül, de nem utolsó sorban szükségesnek tartanám az eljárásjogon belül a gyermekközpontú igazságszolgáltatás mint fogalom meghatározását pl.: A bíróság a kiskorú gyermeket érintő eljárás során biztosítja jogai hatékony érvényesítését a gyermek és az adott ügy egyedi körülményeit is figyelembe véve. És az elv eljárás elvei között történő elhelyezését.

Mindezen a jövőben megoldandó kérdések ellenére elmondható az, hogy a magyar igazságszolgáltatás nagyon hosszú utat tett meg az elmúlt tíz évben a gyermekközpontú igazságszolgáltatás kiteljesítése érdekében, részben a képzéseknek is köszönhető szemléletváltás révén, részben a jogszabálmódosítások egyre rutinosabb gyakorlati alkalmazása következtében. Azonban nyilvánvaló az, hogy számos területen további finomhangolásra van még szükség mind a jogalkalmazóknak, mind a jogalkotó részéről ahhoz, hogy egy teljes, maradéktalanul kiegyensúlyozott rendszer megvalósuljon.

5.Saját közlemények a disszertációt érintően

Magyar nyelvű publikációk

1. *A jóhiszeműség elve a polgári perrendtartásban* In: MISKOLCZI BODNÁR Péter (szerk.): XII. Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Találkozója. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam és Jogtudományi Kar, 2017. 422-429.o.
2. *A kiskorú meghallgatásának gyakorlata a megelőző távoltartásban* In: MISKOLCZI BODNÁR Péter (szerk.): XIII. Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Konferenciája. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2018. 255-260.o.
3. *Recenzió: Pszichológia és pszichopatológia jogászoknak* (Fekete Mária-Grád András: Pszichológia és pszichopatológia jogászoknak (Budapest, HVG-ORAC, 2012, Második, bővített és átdolgozott kiadás 538.oldal) KRE-DIt 2018.1.szám. online
4. *Recenzió Nagy Márta: A gyermek jogainak érvényesülése az igazságszolgáltatásban* (Budapest, L'Harmattan, 2018, 220. oldal) KRE-DIt 2019/2.sz. online

¹⁷ Pnp.22/E.§.

5. *A kiskorú jogainak védelme a polgári perben, valamint a megelőző távoltartás iránti eljárásban.* In: DR. KONCZ István (szerk.), SZOVA Ilona (szerk.): A 16 éves a PEME XIX: PhD konferenciájának előadásai (Budapest, 2019.november 14.), Professzorok az Európai Magyarországiért Egyesület 2019. 127-134.o.
6. *A gyermekközpontú igazságszolgáltatás polgári ügyekben az Európai Unióban.* In: SZE ÁJDI Doktori Műhelytanulmányok, 2020.
7. *A kiskorú meghallgatásának gyakorisága a bírói gyakorlatban* In: MISKOLCZI BODNÁR Péter (szerk.): XVI. Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Találkozója. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam és Jogtudományi Kar, 2020. 265.-274.o.
8. *A gyermekközpontú igazságszolgáltatás fogalma* In: MISKOLCZI BODNÁR Péter (szerk.): XVII. Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Konferenciája Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2020. 279-285.o.
9. *A gyermekközpontú igazságszolgáltatás a koronavírus árnyékában a családjogász szemével* In: MISKOLCZI BODNÁR Péter (szerk.): XVIII. Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Találkozója Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2020. 275-282.o.
10. *A tájékoztatáshoz való jog mint a gyermekközpontú igazságszolgáltatás Achilles-sarka* In: MISKOLCZI BODNÁR Péter (szerk.): XIX. Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Találkozója Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2020. 307-314.o.
11. *A kiskorú ítélőképességének szerepe a gyermekközpontú igazságszolgáltatásban a polgári perrendtartásban/ PEME XX. (E/2.) PhD – Online Konferencia II. kötet* In: DR. KONCZ István (szerk.), SZOVA Ilona (szerk.): Tizenhét éve az az európai Magyarország tudományos megújulása és a fiatal kutatók szolgálatában, Professzorok az Európai Magyarországiért Egyesület, 2020. 78-86.o.
12. *A gyermekközpontú igazságszolgáltatás a kapcsolattartásra vonatkozó határozat végrehajtása iránti eljárásban* MISKOLCZI BODNÁR Péter (szerk.): XX. Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Találkozója Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2021. 113-120.o.
13. *A Gyermek jogairól szóló New Yorki-i Egyezmény 12. cikkének hatása a gyermekközpontú igazságszolgáltatás kialakulására.* KRE-DIt 2021/2.sz. online

14. *A tájékoztatási jog biztosításának lehetőségéről a kiskorúakat érintő házassági perekben – látványos egyedi gesztus vagy hathatós jogvédelem?* KRE-DIt 2021/2.szám online

15. *A nemzetiséghez tartozó kiskorúak védelme mint a gyermekközpontú igazságszolgáltatás eleme a polgári perrendtartásról szóló 2016.évi CXXX.törvényben.* Kisebbségvédelem, 2021.3.sz. 35-60.o.

16. *A kiskorúak eljárási jogai mint a gyermekközpontú igazságszolgáltatás legfontosabb eleme és a szülői felelősség kérdése a magyar polgári perrendtartásban-Összhang vagy ellentét?* In: MISKOLCZI BODNÁR Péter (szerk.): XXI. Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Találkozója. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam és Jogtudományi Kar, 2021. 121-128.o.

17. *A gyermekek jogairól szóló New Yorkban 1989.november 20-án kelt Egyezmény 12.cikkének jelentősége a polgári perrendtartásban érvényesülő gyermekközpontú igazságszolgáltatásban.* In: RÓTH Erika (szerk.): Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Deák Ferenc Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola, 2021.1.szám 199-211.o.

18. *A gyermekbarát igazságszolgáltatás az EU gyermekjogi stratégiájában.* In: DR. KONCZ István (szerk.), SZOVA Ilona (szerk.): Tizennyolc éve az európai Magyarország tudományos megújulása és a fiatal kutatók szolgálatában: A PEME XXII. PhD – Konferenciájának előadásai (Budapest, 2021. november 11.), Professzorok az Európai Magyarorszáért Egyesület, 2021. 80-86.o.

19. *A fiscal szerepe a spanyol polgári perben-Egy tagállami megoldás a kiskorú személy családjogi perek során felmerülő érdekeinek védelmére.* Európai Jog, 2021. 6.sz. 23-28.o.

20. *Multidiszciplinaritás és gyermekközpontú igazságszolgáltatás.* In: ERDŐS Csaba (szerk.): SZE ÁJDI „Doktori Műhelytanulmányok 2021” Gondolat Kiadó, megjelenés alatt, 298-305.o.

Angol nyelvű publikáció

21. *The impact of article 12 of the New York Convention on the development of child-centred justice in the Hungarian Civil Procedure Code.* In: Armenian Bulletin of Justice of Academy 2022.No.1.(7)